

ЖИТИ У ГАРМОНІЇ З ПРИРОДОЮ!

Вісник

КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ГАЗЕТА

№ 4 (54)
СЕРПЕНЬ 2015 р.

Заснована
у 2006 році

Розповсюджується
безкоштовно

ШЛЯХОМ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

● ЗАПОВІДНА СПРАВА УКРАЇНИ

До екологічних проблем, які останнім часом привертають увагу громадськості, належать організація роботи зі збереження та сталого використання природоохоронних територій, приведення екологічного законодавства до європейських стандартів. Це – не

випадково, адже заповідна справа зараз переживає глибоку кризу, яка створює загрози не тільки для погіршення стану збереження унікальних природних цінностей, але й для знищення багатьох природних екосистем та рідкісних видів рослин і тварин в Україні.

Кризові явища у заповідній справі загострюються

В Україні створено та функціонує 8101 територія та об'єкт природно-заповідного фонду, площею понад чотири млн. га., що складає лише до шести відсотків від її загальної території. Серед них – 19 природних, 4 біосферні заповідники та 48 національних природних парків.

Площа природоохоронних територій в Україні в середньому майже у три рази менша, ніж у європейських країнах. А із 1980 року в 6,3 раза збільшилася кількість видів тварин та в чотири рази – кількість видів рослин, які занесені до Червоної книги України та Європейських Червоних списків.

Крім того, як зазначалося 4 лютого ц. р. у Верховній Раді, на комітетських слуханнях Комітету з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, кризові явища в заповідній справі уже призвели до знищення системи державного управління територіями та об'єктами природно-заповідного фонду на місцевому рівні, призупинили систему державного контролю за дотриманням природоохоронного законодавства. Саботується виконання Указів Президента України щодо передачі земель установам природно-заповідного фонду, відбувається тотальне скорочення працівників на державному рівні, які займаються розвитком та управлінням заповідною

справою, допускаються грубі кадрові помилки при призначенні керівників заповідників та національних природних парків, спостерігається критичне зменшення фінансування з Держбюджету природоохоронної сфери тощо. Тому наукова та природоохоронна громадськість наполегливо домагаються, щоб не тільки на словах, але й на ділі, змінилося ставлення суспільства до питань збереження природних цінностей та забезпечення гармонії людини і природи. На це спрямована Стратегія сталого розвитку «Україна-2020», положення Угоди про асоціацію між Україною й Європейським Союзом та прийняті днями парламентом і підписані Президентом України Закони, якими посилюються вимоги щодо збереження тваринного світу, видів рослин і тварин, занесених до Червоної книги України, вдосконалення режиму охорони природно-заповідного фонду, активізація еколого-освітньої роботи тощо.

Ідея абсолютної заповідності – не панацея

У цьому контексті розгортається гостра дискусія щодо запровадження в практику природоохоронної роботи ідеї абсолютної заповідності, як найвищого екоетичного імперативу, який передбачає заборону будь-якої господарської та іншої діяльності людини в межах природоохоронних територій.

На думку значної частини вчених-екологів та громадських організацій, не викликає

жодних сумнівів необхідність практичного втілення в природних заповідниках та заповідних зонах біосферних заповідників і національних природних парків цієї ідеї, яка спрямована на незалежний (спонтанний) розвиток дикої природи в умовах її недоторканості. Це особливо важливо для пралісів та інших ділянок природи, які не зазнали істотного впливу господарської діяльності людини. Але у багатьох учасників дискусії виникають сумніви щодо доцільності запровадження принципів абсолютної заповідності в деградованих екосистемах, які, до речі, складають чималі площі у складі українських заповідників та національних природних парках.

Багаторічні дослідження та практичні результати впровадження режиму абсолютної заповідності у багатьох випадках призводять до повної втрати тих природних об'єктів, заради яких, власне, і створювалися заповідники. Найбільш переконливими аргументами тут можуть служити приклади степових заповідників, Долини нарцисів й штучно створених високогірних лук Карпатського біосферного заповідника тощо. Тому вважаємо, актуальним та важливим недавнє рішення Верховної Ради стосовно залишення без змін другої частини статті 16 Закону «Про природно-заповідний фонд» (передбачає виконання відновлювальних робіт на землях з порушеними корінними

на 2-й стор.

Семінар у КБЗ

СЕМІНАР ЩОДО РОЗШИРЕННЯ ОБ'ЄКТА СПАДЩИНИ

Для завершення робіт на національному рівні щодо номінування перспективних для включення до складу об'єкта Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО ділянок букових пралісів і старовікових лісів із територій національних природних парків «Синевир», «Зачарований край» та «По-

дільські Товтри», природних заповідників «Горгани» та «Розточчя», науковці Карпатського біосферного заповідника спільно з працівниками вищезазначених установ ПЗФ України, впродовж травня-липня ц. р., провели ґрунтовні ро-

на 4-й стор.

На шляху до стаціонару

ВИСОКОГІРНОМУ БІОЛОГІЧНОМУ СТАЦІОНАРУ ЛНУ – 60!

27-30 липня 2015 року відбулася наукова конференція, присвячена 60-річчю Високогірного біологічного стаціонару Львівського національного університету імені Івана Франка. Біологічний стаціонар знаходиться поблизу села Кваси на полонині Квасівський Менчул, на висоті 1200 м н.р.м.

За 60 років свого функціонування біологічний стаціонар став справжньою навчально-науковою базою, де підготовлено не одне покоління науковців, педагогів та інших спеціалістів. Діяльність біологічного стаціонару тісно пов'язана з роботою Карпатського біосферного заповідника, оскільки він розташований у межах території КБЗ і розміщений у Чорногорі, що є найвищим гірським масивом Українських Карпат. За часи роботи біологічний стаціонар став польовою базою для багатьох учених: І.Г. Підоплічка, С.М. Стойка, К.А. Малиновського, В.І.

Комендара, С.С. Фодора, В.І. Чопика, М.Ф. Паука та багатьох інших. Результати їх досліджень та обґрунтування послужили основою для створення Карпатського заповідника.

У роботі конференції на високогірному біологічному стаціонарі взяла участь і делегація працівників Карпатського біосферного заповідника, які представили свої доповіді, виступили у обговореннях. Для учасників конференції були проведені екскурсії в унікальні куточки заповідника, зокрема, вони відвідали неповторні праліси Кевелівського ПНД відділення, що занесені до об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, поласували овечим сиром, вурдою та ознайомилися з традиціями високогірного господарювання на полонині Сирилівка, дослідили рослинність альпійських лук на горі Петрос та ін.

Микола ВОЛОЩУК,
к.б.н., завідувач ботанічної
лабораторії заповідника.

Національний парк Ясмунд (Німеччина)

ШЛЯХОМ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

● ЗАПОВІДНА СПРАВА УКРАЇНИ

на 1-й стор.

природними комплексами, а також здійснення заходів щодо запобігання змінам природних комплексів заповідників тощо), відміни якої домагалися окремі радикально налаштовані природоохоронці.

Запроваджувати європейський досвід активної охорони природи

У зв'язку із цим, варто нагадати, що європейські стандарти – це не тільки режим абсолютної заповідності, адже Директиви Євросоюзу про захист диких птахів (№2009/147/ЄС) (Пташина директива) та про збереження природного середовища існування дикої флори і фауни (№92/43/ЄС) (Оселишна директива), які є головними природоохоронними нормативно-правовими актами в країнах Євросоюзу. Поряд з охороною, визначають необхідність досягнення сприятливого стану збереження видів та оселищ у певних регіонах. А стаття 6(1) Оселищної директиви передбачає необхідність проведення природоохоронних заходів, які включають «управління, яке може бути активним або профілактичним і включати в себе такі заходи, як традиційне природокористування (випас худоби, викошування, часткове вирубування), а також адміністративні заходи (фізичне планування, оцінка екологічного впливу та контроль). Крім того, на територіях особливої охорони (Special area of conservation), теж «здійснюються необхідні заходи щодо збереження та відтворення належного стану оселищ та/або популяцій видів, заради збереження яких була визначена ця територія».

Позитивні результати застосування методів активної охорони природи та відновлення порушених екосистем доводилося не лише спостерігати, але й неодноразово вивчати в нацпарках та на об'єктах NATURA-2000 у Німеччині, Італії, Нідерландах, Франції, Швейцарії, сусідніх Польщі, Словаччині, Угорщині та в інших країнах, з якими підтримуємо багато років тісні контакти. І вважаємо, що застосування цього досвіду в Україні дасть лише позитивні результати.

Букові праліси КБЗ

Радую те, що Мінприроди робить у цьому напрямку перші важливі кроки. Наприклад, у рамках проекту Євросоюзу «Додаткова підтримка Міністерства екології та природних ресурсів України у впровадженні Секторальної бюджетної підтримки» проведено низку семінарів та випущено методичний посібник «Охорона природи: короткий опис Директив ЄС та графік їх реалізації», цитати з якого наводжу.

Вдосконалювати природоохоронне законодавство

Але треба швидше виправляти допущені у законодавстві помилки, особливо у питаннях впорядкування традиційного господарювання, зняття соціальної напруги, яка, через неправомірне трактування статей 9 та 9-1 Закону України про природно-заповідний фонд (ПЗФ), склалася у стосунках багатьох природоохоронних територій з місцевим населенням. Слід негайно розв'язувати проблему, коли навіть в зоні антропогенних ландшафтів біосферних заповідників, яка «включає території традиційного землекористування, лісокористування, водокористування, місць поселення, рекреації та інших видів господарської діяльності» (ст. 18 Закону про ПЗФ), через запровадження складної процедури видачі лімітів та дозволів, останнім часом тут, по суті, заблоковано будь-яку господарську діяльність, в т.ч. здійснення природоохоронних заходів, які повинні проводитися без лімітів, на підставі Положень про установи природно-заповідного фонду та проектів організації територій і охорони їхніх природних комплексів, затверджених відповідними наказами Мінприроди України. Це в повній мірі стосується і господарських зон національних природних парків (ст. 21 Закону про ПЗФ). Уявіть собі у гірському населеному пункті, в зоні біосферного заповідника або національного природного парку, який є негазифікованим, де відсутні дороги, де люди безробітні, де населення завжди використовувало дрова для опалення, яким закони і сьогодні це гарантують, зокрема і стаття 38 Закону про охорону навколишнього природного середовища (регулює

загальне та спеціальне використання природних ресурсів), безперешкодно здійснювати традиційне господарювання, не отримують ці паливні дрова. Крім того, своєчасно не видаються дозволи на випасання худоби та сінокошіння. Як виживати цим людям? І яке може бути ставлення до біосферних заповідників та національних природних парків зі сторони місцевого населення, який має підтримувати традиційне господарювання, а насправді все забороняє? І чому так сталося, що у зв'язку із добрими намірами біосферних резерватів, як і національних парків загалом, в результаті прогалин у законодавстві, погіршилося не тільки життя людей далеко у горах, але й імідж української держави, яка повинна гарантувати виконання міжнародних зобов'язань щодо реалізації в Україні програмних документів біосферних резерватів ЮНЕСКО. Не виконуються у нашому випадку також і вимоги Указу Президента України від 14 січня 2010 року №25/2010 щодо розширення території Карпатського біосферного заповідника, в преамбулі якого чітко визначена необхідність підтримки традиційного господарювання у високогір'ї Українських Карпат.

Треба спростити процедуру видачі лімітів та дозволів на використання природних ресурсів у межах природоохоронних установ, позбутися надмірної централізації у цих питаннях. Відповідно до статті 12 Закону про ПЗФ, передати ці повноваження до спеціальних адміністрацій установ ПЗФ, посиливши одночасно держконтроль за їхньою діяльністю.

Подібна практика давно існує у біосферних резерватах та національних парках сусідніх європейських країн. Наприклад, в румунських природоохоронних установах Міністерство охорони довкілля затверджує лише менеджмент-плани та здійснює вибірковий контроль за їхнім дотриманням. Видача дозволів належить до виключної компетенції адміністрацій біосферних резерватів та національних парків.

Для розв'язання цих та інших проблем заповідної справи, наближення її до європейських стандартів, важливе значення можуть мати розроблені за нашої участі та подані народними депутатами С. Соболевим, Ю. Тимошенко, М. Томенком та іншими, законопроекти №2311 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства у сфері охорони природно-заповідного фонду» та №2439 «Про внесення змін до Бюджетного кодексу із удосконалення порядку фінансування заходів, пов'язаних із функціонуванням територій та об'єктів природно-заповідного фонду».

Федір ГАМОР, доктор біологічних наук, професор, заслужений природоохоронець України, заступник директора Карпатського біосферного заповідника.

Історичне фото

● ДО 120-РІЧЧЯ ЗАЛІЗНИЦІ ЧЕРЕЗ КАРПАТИ МАГІСТРАЛЬ ЄДНАЄ ЛЮДЕЙ

Наприкінці XIX ст. гірська Рахівщина, як і вся територія Закарпаття, входила до складу Австро-Угорщини. На той час за бурхливого розвитку капіталістичних відносин у Європі зростали потреби в транспортуванні природних ресурсів нашого краю: деревини, солі, заліза...

Тому в 1872 р. через низинну територію Закарпаття була прокладена широколінійна залізниця Дебрецен – Сигет Мармароський. Згодом продовжили будівництво залізничної вітки Сигет Мармароський – Рахів – Керешмезе (зараз Ясіня), яка з'єдналася за Карпатським хребтом з віткою Вороненка – Надвірна – Станіслав (зараз Івано-Франківськ) у Галичині.

Для будівництва Транскарпатської залізниці у складній гірській місцевості, особливо відрізку Сигет Мармароський – Рахів – Ясіня, потрібні були кваліфіковані спеціалісти. Тому з усіх куточків згаданої імперії були запрошені будівельники різних національностей: німці, угорці, чехи, хорвати... На державному рівні було ухвалено рішення запросити таких спеціалістів і з північних гірських регіонів Італії. В той час італійські майстри мали великий досвід побудови залізниць в Альпах. Вони вважалися найкращими у Європі каменотесами та володіли технологією чистої кам'яної кладки, яку застосовували при будівництві аркових кам'яних мостів, тунелів, підпірних стінок та інших складних інженерних споруд. Все це та чимало інших робіт вони й виконували у Східних Карпатах.

Під час прокладання залізниці були споруджені численні мости, тунелі та інші інженерні споруди. Також побудували 13 залізничних станцій і проміжних зупинок, серед яких найбільшими стали Ясіня, Рахів, Требушани, Вішовилдь (остання – у Румунії). Вздовж колії звели чималу кількість кам'яних будинків (так званих бохтарень), більшість з яких і досі слугує житлом для працівників залізниці. Італійські спеціалісти були задіяні переважно на будівництві кам'яний

аркових мостів-акведуків та тунелів, підпірних стінок.

Перший пробний потяг прибув до Рахова улітку 1894 року. Офіційно Транскарпатська магістраль була введена в експлуатацію 15 серпня 1895 р. – 120 років тому. Завершення будівництва залізниць через Карпати закінчилося урочистостями у м. Кошіце (тепер у Словаччині). У цих урочистостях прийняли участь і делегація будівельників з Рахівщини, де їх роботу високо оцінили.

По завершенні побудови залізниці через ті чи інші причини не всі будівельники повернулися додому. Австро-угорська влада була зацікавлена в тому, щоб деякі молоді спеціалісти залишилися обслуговувати нову залізничну вітку. Серед тих, що залишилися були також і італійці, угорці, німці, хорвати... Їх нащадки до сьогоднішнього дня живуть у населених пунктах Рахівщини.

Будівництво залізниці у цій гірській місцині, як і через інші перевали в Карпатах, без сумніву, стало своєрідним «вікном у Європу», що сприяло соціально-економічному розвитку Карпатського регіону. Почали курсувати товарні і пасажирські потяги від Ясіня до Будапешта, Праги, Відня, Львова, Чернівців та інших міст. Символічним є те, що через 120 років після прибуття першого потягу до Рахова, після звернення ініціативної групи до дирекції Укрзалізниці, з серпня 2014 р. почав курсувати новий фірмовий потяг «Гуцульщина» сполученням Рахів – Київ. У майбутньому планується відновити історичні потяги через центри Закарпатської Гуцульщини до найбільших міст Європи.

Микола ВОЛОЩУК.

Відновлено рух потягів на магістралі у наші дні

ВИВЧАЛИ ДОСВІД НІМЦІВ

Протягом 27-29 липня 2015 р. Карпатський біосферний заповідник відвідала делегація біосферного резервату «Рьон» з Федеративної Республіки Німеччини. Це один із найбільших біосферних резерватів Європи, який охоплює площу майже 185 тис. га і розташований на території трьох німецьких земель: Гессена, Баварії та Тюрингії. Він вважається одним із кращих у світі, оскільки саме тут оптимально реалізовані на практиці базові положення концепції біосферних резерватів, зокрема щодо співпраці з місцевим населенням та ключовими зацікавленими сторонами (стейкхолдерами). Делегація, що відвідала КБЗ, і була прикладом такої співпраці. Її очолював знаний фахівець-природоохоронець, пан Евальд Зауер, який є одним з виконавчих директорів німецького БР, а саме менеджером екосистем. У склад делегації, яка нараховувала 35 осіб, входили працівники адміністрації БР, науковці, лісівники, представники місцевої влади, бізнесмени тощо. Їх усіх об'єднувало бажання відвідати найцікавіші природні об'єкти нашого континенту, до яких також належить Карпатський біосферний заповідник. Для цьогогорічної екскурсії вони обрали Угольсько-Широколужанський масив, де охороняється найбільший у світі осередок букових пралісів. Ця ділянка також є ключовою складовою частиною об'єкта Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси Карпат і давні букові ліси Німеччини». Розгорнуту екскурсію буковими пралісами для німецьких гос-

тей провів автор цих рядків. Німецькі гості мали можливість не тільки побувати у пралісі, але й відвідати інші місцеві визначні природні й культурні пам'ятки - вапнякову скелю Чурь, Карстовий міст, язичницьке капище, Географічний центр Європи тощо.

Важливо зазначити, що це не перший візит делегації БР «Рьон» до КБЗ. Уперше вони завітали сюди у 2001 році, після чого запросили працівників української природоохоронної території відвідати ФРН. На жаль, започаткована тоді співпраця не отримала належного продовження. Під час цьогогорічного візиту відбулася зустріч керівника німецької делегації з представниками адміністрації КБЗ на чолі з в.о. директора Дмитром Брехлічуком. За результатами перемовин домовлено про підписання Меморандуму про взаєморозуміння між установами, започаткування наукової співпраці, зокрема щодо моніторингу орнітофауни та лісових екосистем, обмін досвідом, пов'язаний, зокрема, з налагодженням ефективної співпраці з місцевим населенням тощо. Підсумком зустрічі стало запрошення працівників КБЗ узяти участь у відзначенні 25-річчя біосферного резервату «Рьон», яке відбудеться навесні наступного року.

СЕМІНАР-ТРЕНІНГ НА БАЗІ КБЗ

3 і 4 серпня 2015 р. на базі КБЗ проходив семінар-тренінг, присвячений ідентифікації пралісів і старовікових лісів. Його організував автор цих рядків за фінансової підтримки Всесвітнього фонду природи (WWF) та Німецького товариства інвестицій та розвитку (DEG). В основу семінару лягла новітня методика, розроблена науковцями під егідою Дунайсько-Карпатської програми WWF у рамках міжнародних проектів "Відкриті кордони для ведмедів у Румунських та Українських Карпатах" та "Сприяння відповідальному веденню лісового господарства для невиснажливого розвитку в Українських Карпатах". Вона передбачає камеральну та польову фази роботи. Під час камерального етапу опрацьовуються матеріали лісовпорядкування, в результаті якого формується перелік потенційних ділянок старовікових лісів і пралісів. В основі відбору лежать наступні показники: група віку і склад насаджень, а також площа і форма ділянки. У рамках польового етапу перевіряється

відповідність попередньо відібраних ділянок наступним ключовим індикаторам: видовий склад, тип поновлення, структура, присутність мертвої деревини, наявність слідів антропогенних впливів, а також відповідність камерально визначених просторових критеріїв щодо площі та форми.

Тренінг для групи науковців із установ ПЗФ, що знаходяться на території Українських Карпат, проводив знаний фахівець-лісознавець, доктор сільськогосподарських наук, заступник директора Інституту природничих наук Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника» Юрій Степанович Шпарик. Після ґрунтовних пояснень щодо особливостей застосування методики в конкретних умовах, учасники семінару мали нагоду апробувати її на практиці в одному з лісових масивів КБЗ. Результатом залишилися задоволені як тренер, так і «семінаристи», які довели високий рівень оволодіння даною методикою.

Василь ПОКИНЬЧЕРЕДА, заступник начальника відділу НДР та СР заповідника.

ЗБЕРЕГТИ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ПОКОЛІНЬ

Краса і унікальність Українських Карпат загально-визнані. Тут збереглося у недоторканності різноманіття біологічних видів тварин і рослин, а також природних ландшафтів. В інтерв'ю завідувача зоологічної лабораторії Карпатського біосферного заповідника **Ярослава Довганича** йдеться про біологічне різноманіття тваринного світу установи.

– КБЗ належить до числа 4-х біосферних заповідників України. Яка видова різноманітність і особливості тваринного світу установи, тенденції подальшого розвитку?

– Територія Карпатського біосферного заповідника є ніби зменшеною моделлю усіх Карпат. У заповіднику представлені практично усі типи ландшафтів та екосистем Карпатських гір: низовини, передгір'я, гори, низовинні луки, листяні, змішані та хвойні ліси, субальпійські та альпійські луки, гірські озера, потоки та річки. Таке різноманіття екологічних умов забезпечує оселища для великої кількості найрізноманітніших видів тварин. На даний час науковими дослідженнями встановлено перебування на території Карпатського біосферного заповідника 3504 видів тварин, з яких 88 видів черв'їв, 260 видів павуків, 32 види багатоніжок, 2726 видів комах, 81 вид молюсків, 1 вид круглоротих, 29 видів риб, 14 видів земноводних, 9 видів плазунів, 197 видів птахів та 66 видів ссавців. Загалом це складає 71% фауни усіх Карпат. Але дослідження продовжуються і щороку в заповіднику виявляються нові види.

На території заповідника знайшли притулок багато видів, які в Україні та Європі стали рідкісними або навіть знаходяться під загрозою зникнення. Ось кілька промовистих цифр. 115 видів тварин заповідника занесені до Червоної книги України (це 80% рідкісних видів Карпат і 21% рідкісних видів України). Крім того 124 види тварин заповідника занесені до Червоної книги Карпат, 196 – у додатки Бернської конвенції, 20 – у додаток Бонської конвенції, 2 види – у додаток Вашингтонської конвенції (СІТЕС), 22 види – до Європейського червоного списку.

Обліки чисельності тварин, які щороку проводяться в Карпатському біосферному заповіднику, показують, що ситуація з фауною загалом благополучна. Чисельність більшості видів залишається стабільною. Чисельність деяких видів за останні роки навіть зросла. Зокрема це стосується таких рідкісних видів як кіт лісовий та видра. Однак є види, збереження яких заповідник не може забезпечити. Це, в першу чергу, великі хижі ссавці (ведмідь, рись, вовк), індивідуальні ділянки яких виходять далеко за межі заповідника. Збереження тієї незначної кількості особин, які знайшли прихисток на заповідній території, не може гарантувати збереження виду, якщо він буде винищуватися за межами заповідника.

– Як, на Вашу думку, чи є необхідність

створення на території заповідника окремих демонстраційних територій оселищ рідкісних тварин?

– До важливих завдань Карпатського біосферного заповідника відносяться також сприяння розвитку туризму, проведення екологічної освіти та природоохоронної пропаганди. Зважаючи на те, що біль-

шість тварин важко побачити в дикій природі, тому що вони ховаються від людей, а також те, що значна частина території заповідника недоступна для відвідування туристами, демонстраційні об'єкти з рідкісними видами тварин могли б задовольнити цікавість відвідувачів.

Крім того, розплідники рідкісних видів тварин можуть використовуватися для поповнення природних популяцій тих видів, які знаходяться під загрозою зникнення. Так уже сьогодні в заповіднику здійснюється розведення деяких рідкісних видів метеликів у лабораторних умовах і випуск їх у природні оселища. Форелевий розплідник заповідника займається розведенням струмкової форелі для збагачення природних потоків.

Зараз у зоологічній лабораторії розробляється проект створення розплідника глухарів, чисельність яких у карпатських лісах останнім часом сильно знизилася через браконьєрство. На черзі розробка проекту розплідника європейської норки, розведення в неволі якої може вирішити проблему відновлення її популяції, яка сьогодні в Карпатах знаходиться на межі зникнення. Ці благі наміри, як Ви розумієте, потребують значних коштів. Враховуючи нинішню економічну ситуацію в Україні, сподіватися на допомогу з державного бюджету не доводиться. Вихід ми вбачаємо у підготовці проектних пропозицій для міжнародних екологічних фондів, які могли б профінансувати ці ідеї.

– Чи є намагання співпрацювати у напрямку збереження заповідної фауни із закордонними установами?

– Карпатський біосферний заповідник уже має чималий досвід співпраці із зарубіжними науково-дослідними та природоохоронними установами, в тому числі і з проблем вивчення та охорони тваринного світу. Зокрема у 2012-2013 рр. працівники зоологічної лабораторії взяли участь у міжнародних проектах «Відкриті кордони для ведмедів у румунських та українських Карпатах», а також «Інтегрований менеджмент біологічного і ландшафтного різноманіття для сталого регіонального розвитку та екологічної зв'язності в Карпатах» («Великі хижі ссавці» та «Формування бази даних про тварин Українських Карпат»). Зараз шукаємо партнерів для продовження міжнародної співпраці в галузі зоологічних досліджень, спрямованих на збереження тваринного світу Карпат.

– Чи можливо відновити оселища зниклої у нас серни?

– Серна (сучасна українська назва – скельниця) – цікавий вид гірських ратичних, які колись населяли високогір'я всіх Карпат, включаючи і українську їх частину. Однак наприкінці 19 століття (за деякими даними на початку 20 століття під час Першої світової війни) ця граціозна тварина в Українських Карпатах була винищена. Її невеличкі популяції вціліли тільки у Татрах (Словаччина).

Сьогодні скельниця мешкає в словацьких та румунських Карпатах, в Альпах, на Балканах та на Кавказі. Умови для її проживання збереглися також і в Українських Карпатах, зокрема на Чорногірському та Свидовецькому хребтах і на Мармароші. Однак повернути цей вид до нашої природи заважає людський фактор. Наші альпійські луки (полонини) інтенсивно випасаються, включаючи ті, які знаходяться на території Карпатського біосферного заповідника. Однак проблемою для скельниць є не стільки конкуренція з боку худоби, скільки вівчарські собаки, які можуть знищувати їх молодняк. Другою проблемою є ментальність місцевого населення (я маю на увазі схильність до браконьєрства).

Для успішної реінтродукції скельниці в Українські Карпати, потрібно завезти одночасно – не менше десятих тварин різної статі і віку. Бажано, щоб усі вони були з одного стада. На перших порах ці тварини будуть дуже вразливі для місцевих хижаків, оскільки ще не будуть добре знайомі з їх поведінкою та новою територією. Вони будуть ослаблені стресом, пов'язаним з перевезенням на велику відстань. Скельниці є також дуже вразливими для браконьєрів, адже вони мешкають на відкритих просторах, а сучасна мисливська зброя дозволяє відстрілювати тварин на великих відстанях. Тому наразі питання про реінтродукцію скельниці в Українські Карпати не стоїть на порядку денному. Так само, як і реінтродукція високогірного гризуна – гірського бабака, який також колись мешкав у високогір'ї Українських Карпат і був винищений приблизно в той же період, що і скельниця.

Інтерв'ю взяв **Василь БОЙЧУК**.

Вітаємо з роковинами від днів народження!!!

Роковини від днів народження святкували і урочисто відзначатимуть працівники Карпатського біосферного заповідника:

У серпні:

КЛИМПУШ Ілля Васильович, начальник Петрос-Говерляньського ПНДВ (2-го);

ТАНЧИНЕЦЬ Олена Іванівна, прибиральниця Широколузанського ПНДВ (6-го);

ЮРКУЦ Василь Михайлович, сторож господарського відділу (12-го);

ПАВЛЮЧОК Василь Савелійович, інспектор з охорони ПЗФ Богдан-Петроського ПНДВ (19-го);

ГРИНИК Володимир Васильович, природоохоронець Черногірського ПНДВ (19-го).

У вересні:

ШТЕФАНЮК Павло Іванович, інспектор з охорони ПЗФ Кісванського ПНДВ (1-го);

САВУЛЯК Андрій Андрійович, майстер з охорони природи Рахів-Берлибаського ПНДВ (8-го);

КОРАДІНІ Віталій Людвігович, інспектор з охорони ПЗФ Рахів-Берлибаського ПНДВ (16-го);

БРАНА Микола Миколайович, інспектор з охорони ПЗФ Рахів-Берлибаського ПНДВ (18-го).

Щастя без ліку, довгого віку,

Радості й достатку багато,

Успіхів у праці і житті

На нинішні та прийдешні роки!

Дирекція, профспілковий комітет заповідника.

СЕМІНАР ЩОДО РОЗШИРЕННЯ ОБ'ЄКТА СПАДЩИНИ

на 1-й стор.

боти щодо польової оцінки цих ділянок для встановлення їх відповідності затвердженню у рамках Міжнародного проекту критеріям відбору. Також у рамках польової фази проведена робота з визначення площ й конфігурацій кожної з ділянок, які слугуватимуть основою для підготовки відповідних картографічних матеріалів із використанням програмно-апаратного комплексу ГІС КБЗ.

Паралельно забезпечено збір інформації щодо ключових абіотичних і біотичних характеристик ділянок-кандидатів, яка є необхідною для підготовки номінаційних досьє.

За результатами проведених польових досліджень 31 липня 2015 року в КБЗ організовано черговий семінар для обговорення результатів натурної оцінки і прийняття остаточного рішення щодо подальшого номінування перспективних ділянок. Також тут представлено найновішу дорожню карту номінаційного процесу, затверджену на зустрічі експертів у Відні (7 липня 2015 р., Австрія), обговорено основні підходи до компонування та зонування

кластерів, ознайомлено зі структурою номінаційного досьє та особливостями наповнення його інформацією. Учасники семінару представили власні матеріали щодо основних абіотичних і біотичних характеристик ділянок-кандидатів, які включали їх загальний опис, географічну характеристику, дані щодо геології й геоморфології, клімату, ґрунтів, гідрологічного режиму, оселищ і рослинності, флори й фауни, а також історії використання і збереження.

Таким чином, проведений семінар став важливим кроком на шляху до успішного завершення процесу номінування ділянок-кандидатів із території України, а саме до підготовки номінаційних досьє, картографічних матеріалів та іншої супровідної документації, які повинні бути завершені протягом серпня-вересня 2015 р. Наступний семінар у рамках процесу номінування українських кластерів відбудеться на базі Карпатського біосферного заповідника 28 серпня ц. р.

Василь ПОКИНЬЧЕРЕДА,
заступник начальника
відділу науково-дослідної роботи
та сталого розвитку КБЗ.

ЧУДО-РОСЛИНИ ІЗ РОДИНИ ТИРЛИЧІВ

Деякі види роду Тирличів (*Gentiana*) відомі в Українських Карпатах як цінні лікарські та декоративні рослини – це тирлич жовтий, т. крапчастий та т. ваточковидний. Згадані види зростають та охороняються на території Карпатського біосферного заповідника.

Лікувальні властивості тирличів відомі давно. За Плінієм Старшим тирлич жовтий названо на честь іллірійця Гентіуса, який використав кореневище рослини проти чуми. В Стародавньому Римі в часи Діоскорида тирлич використовували при укусах отруйних тварин, вивихах, розривах, виразках, судомах. Після завоювання Риму галами тирлич застосовували в медицині франків, а в Середні віки - в Тіролі та інших регіонах Альп. Як про шлунковий засіб про нього згадує німецький лікар і ботанік Хієронімус Бок (1498-1554) у своєму травнику, що виданий в 1551 році. У XVI – XVII ст. тирлич відомий як засіб проти чуми, туберкульозу, гарячки, глистів тощо.

Тирлич жовтий (*Gentiana lutea* L., на світліні) – європейський субальпійський реліктовий вид. В Українських Карпатах знаходиться на північно-східній межі ареалу. Це багаторічна трав'яниста рослина. У перші роки життя утворює лише прикореневу розетку. Листки яйцевидно-еліптичні. На 10 році – з'являється квітконосне стебло до 1,2 м заввишки з супротивними еліптичними листками. Віночок колесоподібний, 5-7-лопатекий, яскраво-жовтий. Цвіте в липні-серпні. Корені містять глікозидні гіркоти, ферменти, барвники, жирну олію, смолу, слиз тощо.

Тирлич крапчастий (*Gentiana punctata* L.) – європейський субальпійський вид на східній межі ареалу. Рослина відрізняється від тирличу жовтого меншим розміром і кольором квіток (вони яскраво-жовті з темними цятками). Стебло 20-60 см заввишки. Листки яйцевидні або еліптичні. Нижні листки утворюють розетку, верхні – стеблообгортні. Віночок дзвоникоподібний, шестилопатекий, в середньому 2,7 см заввишки. Цвіте в липні-серпні. Підземна частина рослини містить біологічно активні речовини, гіркоти, смоли.

Тирлич жовтий та крапчастий включені до Червоної книги України (2009) як вразливі.

Тирлич ваточковидний за своєю формою значно відрізняється від тирличів жовтого та крапчастого. Це багаторічна трав'яниста рослина 30-60 см заввишки. Стебло густо вкрите ланцетними, загостреними листками. Віночок синій булавовидно-дзвоникуватий. Квітки поодинокі або по 2-3 в

пазухах верхніх листків. Цвіте в серпні-вересні. Рослина досить поширена в Карпатах, має такі ж лікувальні властивості як тирлич жовтий та тирлич крапчастий.

Запаси згаданих видів в Українських Карпатах з кожним роком зменшуються, що загрожує повним зникненням цих рослин. У горян-гуцулів виробилися вікові традиції збирання коренів тирличу жовтого на свято Івандень в фазі цвітіння. Виникли навіть чаклунські обряди в період, коли вони змушені були займатися самолікуванням з елементами знахарства. З одного боку потрібно зберегти старовинні традиції наших предків, а з іншого – вміло проводити роботу з тими, що впливають на зменшення чисельності тирличів. Важливим є піднесення екологічної культури і формування екологічної свідомості населення гірських районів. Особливо акцентувати увагу населення про тирлич жовтий не як “панацею” від усіх хвороб, а лише як лікарську рослину, що збуджує апетит і покращує діяльність органів травлення. Тепер в аптеках є широкий асортимент альтернативних ліків для боротьби з внутрішніми захворюваннями, особливо в області черевної порожнини. Слід звернути увагу на сприяння розмноженню тирличу жовтого для відновлення його природних запасів. А необхідні для медицини лікарські рослини потрібно вирощувати в культурі, як це робиться в Швейцарії та інших західноєвропейських країнах.

Богдана МОСКАЛЮК,
кандидат біологічних наук,
старший науковий співробітник КБЗ.

Вісник
КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА
РЕГІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ГАЗЕТА

Контактні телефони: (03132) 2-21-93, 2-29-14.
Електронна пошта: cbr-rakhiv@ukr.net
<http://cbr.nature.org.ua>
Засновник і видавець:
Карпатський біосферний заповідник.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:
вул. Красне Плесо, 77,
а/с 8, м. Рахів, 90600,
Закарпатська обл.

РЕДКОЛЕГІЯ:

Федір Гамор (шеф-редактор),
Ярослава Пилип'юк (редактор),
Василь Покин'єчереда,
Юрій Беркела,
Дмитро Сухарюк,
Ярослав Довганич,
Іосип Бундзяк,
Олег Борик (верстка).

Відповідальність за достовірність фактів несе автор.

Газету віддруковано в Ужгородській міській друкарні,
вул. Руська, 13.

Замовлення № _____

Тираж – 1300 примірників.

Газета виходить раз на два місяці.

Свідоцтво про державну реєстрацію Зт № 401 від 25.01.2006 року